

Bevezetés Bertha Bulcsu Kardos G. György íróval készített interjújához

Az alább közölt interjúban Bertha Bulcsu kérdezi írókollégáját, Kardos G. Györgyöt életéről, könyvei születéséről, a világhoz való viszonyáról.

A beszélgetés egy interjúsorozat része volt, amelyet Bertha Bulcsu (1935–1997, publicista, a *Jelenkor*, az *Új Írás*, majd az *Élet és Irodalom* munkatársa, regényíró) készített népszerű, ismert írókkal – többek között Csoóri Sándorral, Örkény Istvánnal, Csurka Istvánnal, Galgóczi Erzsébettel, Hubay Miklóssal, Hernádi Gyulával – 1976–1978 között. Az interjúk a *Jelenkor* című folyóiratban láttak napvilágot. Az alább olvasható beszélgetés az 1977. áprilisi számban jelent meg. A mai olvasó számára nemcsak az akkoriban is kényesnek nevezhető zsidó tematikája teszi érdekessé, hanem Kardos G. György humanista kiállása, a minden irányú nacionalista előítéletek bátor kritikája.

1977 az író életének azért nevezetes dátuma, mert ekkor jelent meg a Palesztinában, illetve Izraelben 1946 és 1949 között játszódó regénytrilógiájának harmadik kötete, *A történet vége* címmel. Kardos G. írói pályájának nyitó darabja, az *Avraham Bogatir hét napja* című mű 1968-ban jelent meg, szerzője akkor volt 43 éves és elsőkönyves író. A folytatás 1971-ben látott napvilágot, címe *Hová tűntek a katonák?*, végül a fentebb már említett 1977-es regény zárta a zsidó tematikájú írásokat.

A regényeket nem várt siker fogadta itthon és külföldön: az olvasók szerették, a kritikusok először óvatosan, később általában elismeréssel nyilatkoztak a könyvekről. Ez szellemi áttörés volt. Az *Avraham Bogatir hét napja* számos kiadást ért meg itthon, és nyolc nyelvre fordították le. A második regény is sikeres volt, ugyancsak sok kiadást ért meg, és két idegen nyelvű fordítása is született. Végül a befejező regény a magyar kiadások mellett németül is olvasható. Az első könyv

héber fordítása 1986-ban jelent meg, de nem keltett jelentős visszhangot, az izraeli magyar közösség pedig különösen is idegenkedéssel fogadta. Az *Avraham Bogatir hét napja*, illetve a másik két könyv is realista módon mutatták meg a nacionalista előítéletek mozgatóit és jellemzőit a konkrét történelmi feltételek között. Kardos elkötelezett baloldali, szocialista-kommunista meggyőződésű emberré vált, talán éppen Borban és mindenekelőtt Palesztinában.

A regények sikerét a korabeli kritikák elsődlegesen a témának tulajdonították. A művek történelmi hűséggel és művészi erővel ábrázolták azt a korszakot, amely nemcsak a könyvek megjelenésének idején, de a mai napig meghatározzák Izrael és a szomszédos népek viszonyát. A trilógia első darabja, az *Avraham Bogatir hét napja* megjelenése előtti évben, az izraeli–egyiptomi ún. hatnapos háborút követően, 1967. június 12-én a Varsói Szerződés országai megszakították a diplomáciai kapcsolatot Izraellel (a diplomáciai kapcsolatok újrafelvételére 1989-ben került sor).

Ez tehát a könyvek megjelenésének világpolitikai és magyar háttere. Mára azonban gyakorlatilag az olvasók, a közönség – és a szakma is – teljesen elfelejtette az írókat is, a trilógiát is (és ennek nem csak az az oka, hogy az irodalom és a kultúra általában is perifériára szorult).

A regények a 20. századi világtörténelemben játszódnak, a rivaldafényben mozgó valóságos szereplőkre az egész világ figyel. Palesztina–Izrael olyan neuralgikus pont azóta is, amelynek állapotán lemérhető a világ erkölcsi-politikai állapota. Ebben az értelemben – ahogyan a könyvek megjelenésük óta igazolják – a helyszínek, az emberek, az események, a konfliktusok az egész világ helyszíneivé, szereplőivé, konfliktusává szélesednek ki. A művek többek között azt sugallják, hogy ami a zsidósággal történik, az történik a világgal, ahol a zsidóság felbukkan, ahol megveti a lábát, ott érzékelhetőbbé, kiélezettebbé válnak az adott közeget, tágabb értelemben a világunkat jellemző alapvető ellentmondások.

És hogy ki is Kardos G. György?

1925-ben született Budapesten, zsidó családban. Ebben az „első életében” tipikus budapesti kispolgári családban élt a Király utcában, anyja, Pollák Jolán gépíró volt, apja, Kardos István, aki sohasem élt velük, a gyermek születése miatt, „becsületből” vette feleségül a nőt, hogy nevet adjon a gyerekeknek. Az apa egyébként ismert, bohém életű újságíró volt, akire a gyerek felnézett, de akihez érzelmileg sohasem került közel. Családi kulturális hátterét az 1848-as forradalom emlékét öltözékében is mindhalálig őrző dédapa, polgári foglalkozásra nézve

cserzővarga, illetve a kiskereskedő anyai nagypapa meg a nagynénikéi és nagybácsikái formálták. Életének legmeghatározóbb két szereplője anyja és nagyanyja voltak. A Berzsenyi Gimnáziumból temérdek igazolatlan órája miatt harmadik gimnazista korában eltávolították, és nem is tett soha érettségi vizsgát.

Ugyanekkor egy életre beleszeretett az irodalomba, mindent elolvasott, ami a kezébe került. Bekerült egy irodalmi körbe (Hofstetter/Mesterházi Lajoséba), ahol ő volt a fiatal, ígéretes tehetség. Egyik életinterjújában Kardos G. fel is idézi egy korai versét. Itt, ebben a körben megismerkedett a korszak legjelentősebb avantgárd és fiatal művészeivel, többek között Radnóttal is.

1944 júniusa és szeptembere között a bori kényszermunkatáborban dolgozott, majd néhány hétig a jugoszláv partizánok között, a hegyekben élt. Valamikor 1944 végén indult Palesztinába egy alijázó (kivándorló) gyerekcsoport egyik kísérőjeként. Törökországon keresztül, azaz a szárazföld felől akkoriban könnyebben be lehetett jutni Palesztinába. Útközben Bejrútban találkozott magyarul beszélő francia idegenlégiósokkal.

Ebben a „második életében” Palesztinában az angolok által az arab zavargások idején, az 1930-as években megszervezett kiegészítő rendőrség tagja lett, és Gederában, illetve Ber-Tuviában lakott, kibucnyik volt. Mint a hasonló korú fiatal férfiak – és ahogy az *Avraham Bogatir hét napja* egyik szereplője, Rina –, ő is kapott önvédelmi kiképzést, a Hagana őt is felkészítette a várható harcokra az arabok ellen.

Mint kibucnyik megtanulta a földművelést, tudott szántani, vetni, aratni, értett a növénytermesztéshez, tudott tehenet fejni, lovasszékérrel közlekedni. És megtanult héberül úgy, hogy *A történet vége* tanúsága szerint szabrénak, azaz bennszülöttnek gondolta mindenki.

A függetlenségi háborúban az első perctől kezdve harcolt a legfontosabb frontokon, a legjelentősebb ütközetekben vett részt, s az őrmesteri fokozatig vitte.

1951-ben hazajött, megkezdődött „harmadik élete”. (Kissé ironikusan úgy is fogalmazhatunk, hogy az ő életében tökéletesen megvalósult a társadalmi mobilitás...) Palesztinában kiábrándult, azt hitte, itthon majd látja megvalósulni elvesztett illúzióit. De itt is a régi szellem, a régi emberek várták. Előbb kőművesként dolgozik, majd egy ismerőse, Földes Gábor, sikeres fiatal színházi rendező Győrbe hívta dramaturgnak. Ő állította színpadra *A kőszívű ember fiait*, ami országos sikert aratott.

Az 1960-as években Budapestre hívták a Bábszínházhoz dramaturgnak. Aztán rádió, televízió, színház és újságírás következett.

Elképesztően művelt ember volt, sok nyelvet tudott, lenyűgöző volt a memóriája. A barátok, ismerősök, kollégák mind úgy emlékeztek rá, mint kedves, szerény emberre, aki meg akarta magát szerettetni, el akarta magát fogadtatni. Kifogyhatatlan volt a történetekben – és ezek a történetek mind valóságosan is megestek, és mind éppen úgy, ahogy ő elmesélte ezeket.

Az ismerősök visszaemlékezései abban is megegyeznek, hogy amikor az *Avraham Bogatir hét napja* című regénye megjelent, senki nem értette, hogy is kapcsolható össze az anekdotázó, kedves ember a remekmű szerzőjével.

A trilógiát 1993-ban követte *Jutalomjáték* című könyve, amely egy vidéki színház életének egy napját ábrázolja 1951 szeptemberében. A jobbára az *Élet és Irodalomban* és az *Esti Kurirban* megjelent cikkeinek, glosszáinak, tárcáinak, leveleinek gyűjteménye az *Ez is én vagyok* (1996), illetve a *Csak úgy mesélek* (2000) című kötete. Regénytervei között szerepelt a Horthy-korszak és a bori időszak tapasztalatainak megírása, ám ezek sajnos nem születtek meg. A három regény közös kiadására utoljára 2005-ben került sor, azóta csak antikvár kiadások érhetők el.

Egyik utolsó, szépirodalmi kvalitású írása *A végső* címet viseli, a párizsi kommünről szól, de nem jelent meg az *Ezredvégben* 1989-ben, pedig már ki volt szedve.

Ez a bevezető – a sorok írójának eredeti szándékai szerint – itt véget ért volna, de az Izraelben 2021. május közepén történt újabb háborús konfliktus miatt szükségesnek vélem, hogy Kardos G. György egy másik interjújából idézzek egy véresen aktuális részletet. Itt Bakonyi Péter beszélgetett az íróval 1984-ben. Az interjú születése idején éppen az 1982-ben kezdődött libanoni háború egy újabb fejezete volt napirenden, amikor is Izrael a Libanonban tartózkodó Palesztin Felszabadítási Front felszámolására tett kísérletet. (Az interjú *Egy előítélet háttere* címmel jelent meg a *Forrás* című folyóiratban, az 1984/5. szám, 26–37. oldalán)

„– Én menekültem oda [Palesztinába, Izraelbe – B. K.]. Most nem menteni akarom magamat. Vissza is jöttem. Sokféle nép gyűlt össze (mint Amerikában), és valami összetartja őket. A közös sors (az üldöztetés), a vallás, a megkülönböztettség. De egységes népről beszélni hiú ábránd. Van egy nép, amely ott él, és számít a világ zsidóságára mint tagjaira. Ez valamifajta védelmet jelent, még annak is,

aki nem oda tartozik. Én Izrael állam alapítói közé számítok, hiszen az első katonák egyike voltam, de Izrael mai politikájával nem érzek erős közösséget, csak féltést. Szükségesnek tartom a militarizálódást a helyzetükben, de elfogadni semmiképp sem tudom. És Bejrút miatt nem tudom felmenteni a katonai-politikai vezetést.

– *Mitterrand feltételezte, hogy Bejrút sokat árthat az európai zsidóságnak, mert felszítja az antiszemitizmust.*

– Elképzelhető, hogy Mitterrandnak valami igaza lesz, mondjuk, hogy erősödhet az antiszemitizmus, de nem Bejrút fogja felszítani, hanem felszítják, és például Bejrút lehet majd a hivatkozási alap. Ha abból indulna ki az antiszemitizmus, hogy az izraeli hadsereg kegyetlenül bánt a palesztinokkal, akkor például Európának lehetne spanyol-gyűlölete is – ismerve a dél-amerikai történelmet. Minden nép valamikor kegyetlenül bánhatott más népekkel. De ez nem ok, csak felhasználható magyarázat.”